

Breda

Rijsbergsebaan 9

Inventariserend veldonderzoek door middel van boringen

L. de Jonge MA

Erfgoedrapport Breda 85
ISSN: 2210-9552

Inhoud

1	Inleiding	3
2	Ligging en aard van het terrein.....	4
3	Landschappelijke gegevens en historische context	5
4	Archeologische achtergronden.....	7
5	Doelstelling	8
6	Werkwijze en resultaten	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
7	Conclusie en aanbeveling	12
8	Literatuur.....	13

Bijlage 1: Boorformulieren

1 Inleiding

In opdracht van Dhr. Van Engelen van Tritium BV heeft de Afdeling Ruimte van de gemeente Breda een booronderzoek uitgevoerd op 24 augustus 2012 op het terrein aan de Rijsbergsebaan 9 te Breda. Aanleiding voor het onderzoek is de legalisering van de bestaande bebouwing waarbij geen bodemversturende werkzaamheden zullen plaatsvinden.¹

Het doel van het booronderzoek is op een snelle en betrouwbare wijze inzicht te verschaffen in de aanwezigheid van archeologische resten in het plangebied. Daarbij dient voldoende inzicht te worden gegeven in de inhoudelijke en fysieke kwaliteit van de mogelijk aanwezige bewoningssporen op de betreffende locatie (aard, ouderdom, omvang, gaafheid, conservering) teneinde tot een waardestelling te kunnen komen. Belangrijk is dat op basis van het veldonderzoek een beslissing kan worden genomen of verder (voor)onderzoek in het gebied noodzakelijk en verantwoord is.

Administratieve gegevens

Provincie	Noord-Brabant
Gemeente	Breda
Plaats	Breda
Toponiem	Rijsbergsebaan 9
Objectcode	BR-331-12
Noord- coördinaten	110.608 / 392.243, 110.494 / 392.324
Zuid-coördinaten	110.550 / 392.083, 110.476 / 392.060
Kaartblad	50 B
Onderzoeksmeldingsnr.	53299
Opdrachtgever	Dhr. Van Engelen Tritium BV
Bevoegd gezag	Gemeente Breda
Uitvoerder	Gemeente Breda, Afdeling Ruimte
Senior archeoloog	drs. Erik Peters
Veldarcheoloog	drs. Tom Hos
Veldmedewerker	Lina de Jonge MA

¹ Peters en Craane 2012.

2 Ligging en aard van het terrein

Het plangebied ligt ten zuiden van het centrum van de gemeente Breda. Het is gelegen langs de Rijsbergsebaan op de percelen PCH00 R 158 EN R 139. De grenzen van het plangebied worden gevormd door perceelgrenzen in het noorden en zuiden, de rijksweg A16 in het westen en de Rijsbergsebaan in het oosten. Het totale oppervlak van het plangebied bedraagt circa 1500 vierkante meter. Tijdens het inventariserend veldonderzoek zijn zeven grondboringen gezet.

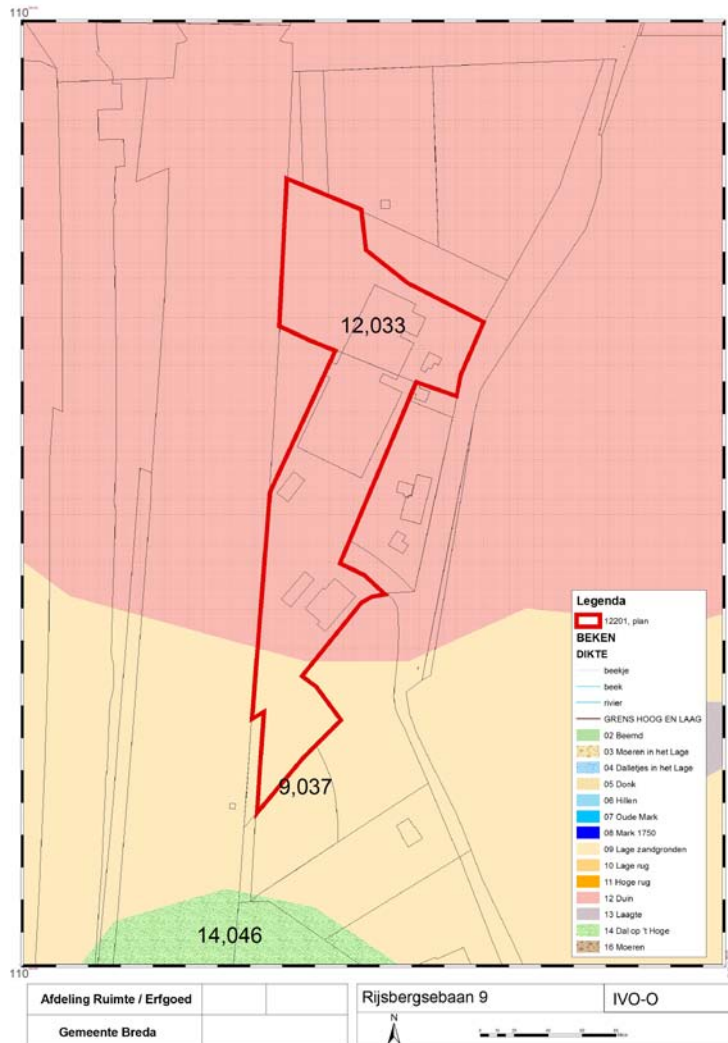

Afbeelding 1 Plangebied Rijsbergsebaan 9 op topografische ondergrond.

3 Landschappelijke gegevens en historische context

Op de geomorfologische kaart in Archis wordt het onderzoeksgebied gekarteerd als lage duinen in het noorden en als dekzandrug in het zuiden. Leenders (2006) specificeert die verwachting en situeert het onderzoeksgebied op een langgerekt paraboolduin bij Ganzeven (12.033) in het noorden en de lage zandgronden van de Galderse Heide in het zuiden (9.037) (Afbeelding 2).

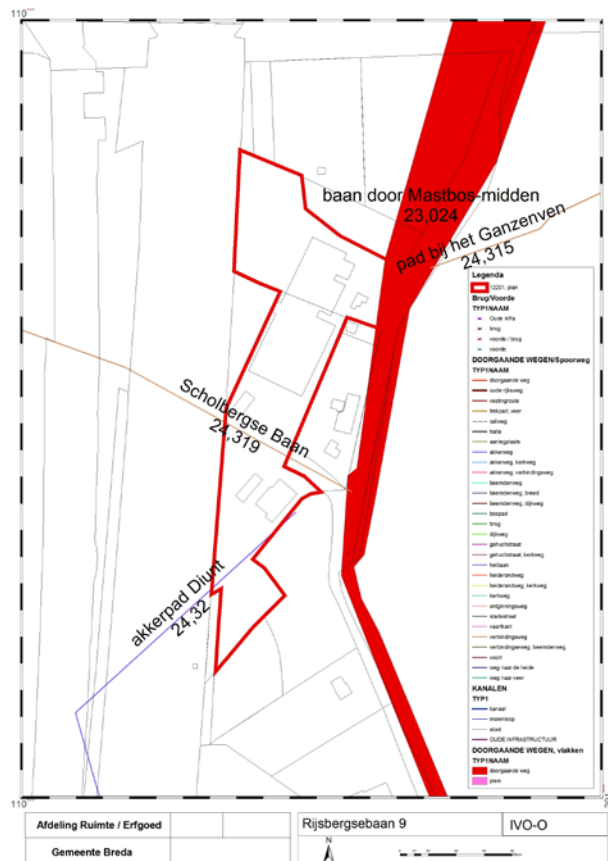
Op de bodemkaart wordt het noordelijke deel beschreven als veldpodzol (Hn21) en het zuidelijke deel als laarpodzol (cHn21).

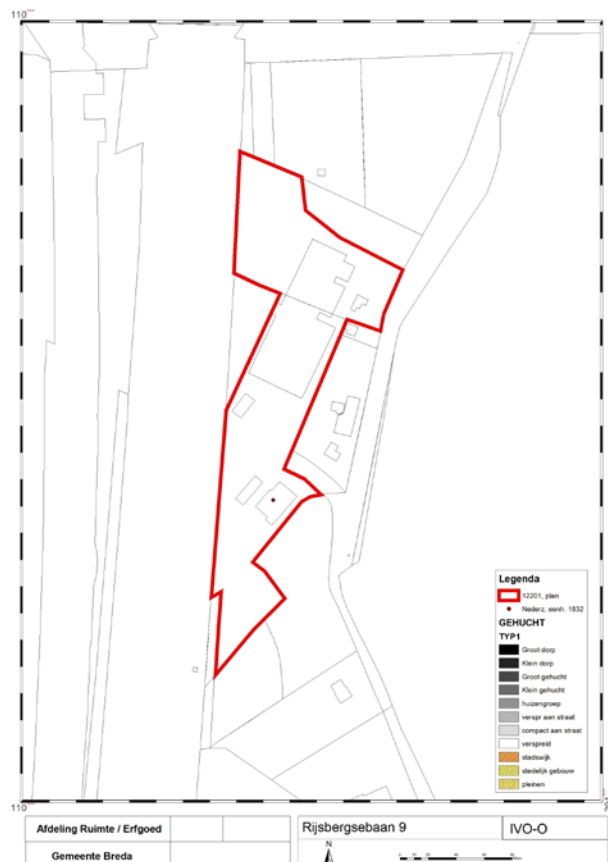
Afbeelding 2 Landschappelijke situatie in de omgeving van het plangebied volgens Leenders 2006.

Naast de fysiek landschappelijke kenmerken geeft Leenders (2006) nog de volgende kenmerken. Het noordelijke perceel behoorde in 1838 tot het bos aan de Scholbergsebaan. De Scholbergsebaan was een verbindingsweg naar en over de Scholberg en zou door het plangebied hebben gelopen. Ook het akkerpad Diunt heeft door het plangebied gelopen. De baan door Mastbos-midden, een doorgaande weg van Breda tot aan Meersel, en het pad bij het Ganzeven grenzen aan de oostzijde van het plangebied (Afbeelding 3).

Op het kadastrale minuutplan van 1832 is ter hoogte van het huis met nummer 9 al een woning aanwezig (Afbeelding 4).

Afbeelding 3 Oude infrastructuur volgens Leenders (2006) in de omgeving van het plangebied.

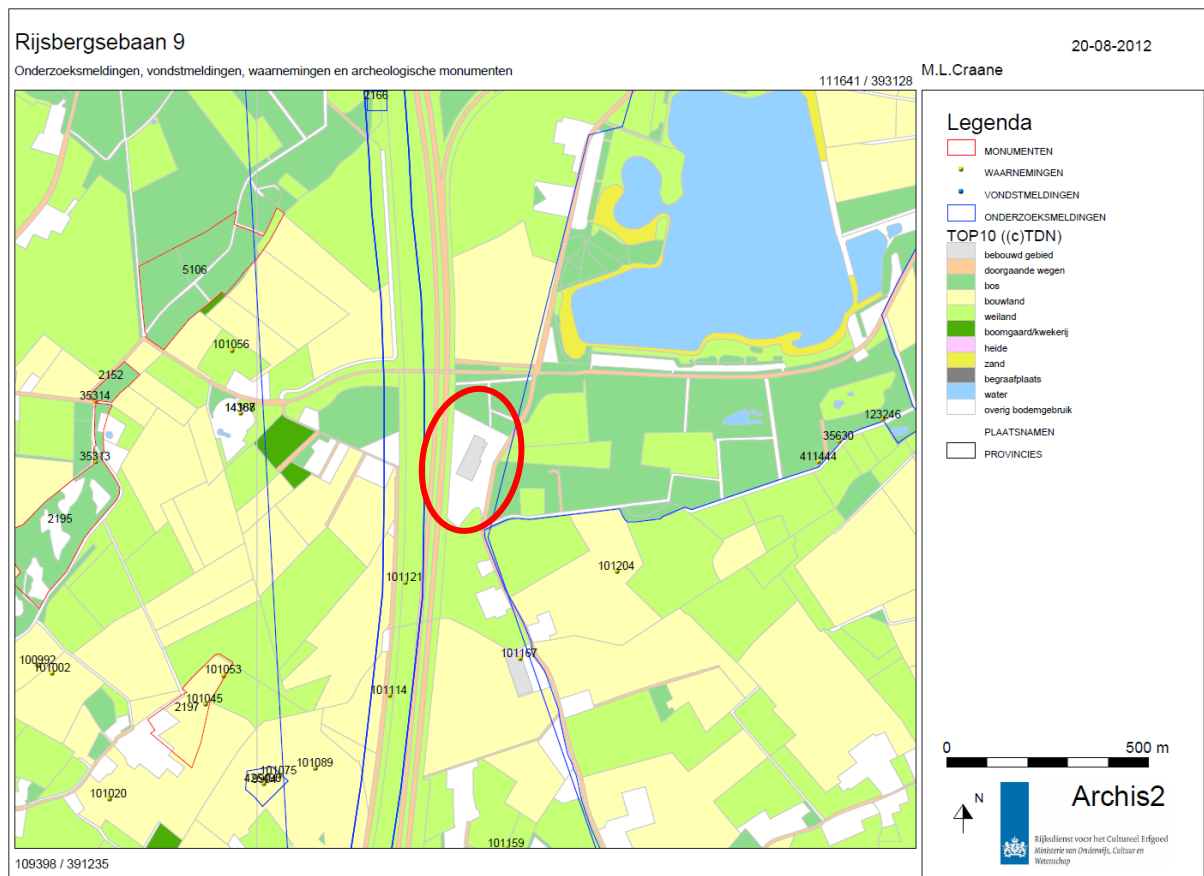
Afbeelding 4 Nederzettingseenheden 1832 volgens Leenders (2006) in de omgeving van het plangebied.

4 Archeologische achtergronden

Binnen het onderzoeksgebied hebben voor zover bekend geen archeologische onderzoeken plaatsgevonden.

Ten westen van het plangebied heeft RAAP in 1988 een veldkartering uitgevoerd in het gebied van de Weerij (Afbeelding 5). Tijdens het onderzoek zijn vondsten uit de nieuwe tijd, laat middeleeuwen en steentijd gedaan (waarnemingsnummer 101167, 101204, 101121 en 101114).

Ten noorden van het plangebied aan de Rijsbergsebaan 3 staat een onderzoek gepland, waarvan het moment van uitvoering nog niet bekend is.

Afbeelding 5 Onderzoeksmeldingen en waarnemingen in de omgeving het plangebied (rood omcirkeld) zoals vermeld in Archis2.

5 Doelstelling

Archeologisch onderzoek in West-Brabant is tot voor kort vrijwel uitsluitend gericht geweest op de ontwikkeling van de laatmiddeleeuwse stadskernen.

Onderzoek naar de plattelandsbewoning uit het verleden is pas sinds 1995 van de grond gekomen. Ten westen van Breda is sinds 1998 archeologisch onderzoek uitgevoerd waarbij de bewoning in relatie tot het landschap centraal staat. Er wordt gekeken naar nederzettingsdynamiek en het ontstaan van het cultuurlandschap.

In de omgeving van Breda kunnen archeologische sporen en vondsten worden aangetroffen uit het paleolithicum tot en met het neolithicum, maar deze worden niet op grote schaal aangetroffen. Archeologisch onderzoek in de nabije omgeving heeft uitgewezen dat het dekzandlandschap van Breda-West vanaf de bronstijd (circa 2000 v.Chr.) vrij intensief bewoond is geweest. Hierbij is tevens een nieuw beeld ontstaan van de bewoning in de ijzertijd (500 v. Chr. tot begin van de jaartelling), Romeinse tijd (begin van de jaartelling tot circa 400 na Chr.) en vroege middeleeuwen (450-1050 na Chr.). Achterliggend doel van het onderzoek is het zo compleet mogelijk onderzoeken van enkele dekzandruggen in het landschap waardoor een duidelijk beeld gevormd kan worden van de bewoningsgeschiedenis, de ontwikkeling van de bewoning in de regio en het gebruik van de ruimte in al zijn aspecten op deze landschappelijke eenheden.

In de late middeleeuwen en nieuwe tijd neemt de hoeveelheid activiteiten – en de archeologische overblijfselen daarvan – toe. Voor de gemeente Breda zijn naast de sporen uit de bronstijd tot en met de vroege middeleeuwen ook de sporen uit de late middeleeuwen (de periode van stadsontwikkeling), de sporen verbonden aan de Nassaus en de sporen uit de Spaanse tijd van groot belang.

Het landschap waarin de mensen gedurende de bewoningsperiode woonden is op diverse wijzen ingericht en gebruikt. De nalatenschap van deze inrichting en het gebruik daarvan geeft ons weer de mogelijkheid inzicht te krijgen in het leef- en denkpatroon van de bewoners gedurende de late prehistorie en de middeleeuwen. De vraagstellingen bij dit thema beslaan een breed geheel, van nederzetting tot begravingen. Het doel is een beeld te creëren van het leven in de regio Breda. De aandacht bij het onderzoek naar het natuurlijke landschap is met name gericht op de niet door de mens beïnvloede omgeving c.q. die aspecten van de natuur die uiteindelijk het menselijk handelen hebben beïnvloed. Bij dit onderzoeksthema staat de ontstaanswijze van het gebied centraal. Er kan namelijk naast de landschappelijke ligging van de vindplaatsen ook een beeld verkregen worden van de ruimere regio.

De volgende gebiedsspecifieke onderzoeksvragen zijn geformuleerd, die aan de hand van de resultaten van het inventariserend veldonderzoek beantwoord zouden moeten kunnen worden:

- Is de bodemopbouw intact, of zijn er verstoorde gebieden vast te stellen?
- Zijn er sporen aanwezig van de infrastructuur, die Leenders in het gebied verwacht?
- Zijn er bewoningssporen uit de late middeleeuwen – nieuwe tijd?
- Hoe is de bodemopbouw in het gebied (tevens eventueel door middel van boringen in kaart te brengen)?
- Zijn er sporen uit het paleolithicum/mesolithicum aanwezig?
- Zijn er sporen uit (het neolithicum,) de bronstijd, ijzertijd of Romeinse tijd aanwezig?
- Zijn er sporen van ontginning aanwezig?
- Is er sprake van een esdek en wat is de ontwikkeling en datering hiervan?
- Zijn er sporen die wijzen op middeleeuwse oorsprong van de bewoning?
- Zijn er sporen van oudere infrastructuur aanwezig?
- Is er bebouwing aanwezig?
- Zijn er aanwijzingen voor activiteiten uit de Spaanse tijd? Zijn er sporen van een legerkamp, of omwalling?
- Zijn er nog andere (bewonings)sporen?
- Wat is de aard, omvang (begrenzing vaststellen), datering, context, gaafheid, kwaliteit van de aangetroffen sporen?
- Wat is de waarde van de aangetroffen sporen?

Naast deze gebiedsspecifieke onderzoeksvragen dient aandacht te worden besteed aan onderstaande onderzoeksthema's en vraagstellingen die vanuit het totale archeologisch onderzoek in Breda-West zijn vertaald.

Het onderzoek betreft een booronderzoek (IVO-O) ter plaatse van de voorgenomen zone met bodemingrepen. Bij het onderzoek zijn de volgende onderzoeksvragen richtinggevend:

Landschap

- Hoe zag de paleogeografie er uit? Wat is de geomorfologische achtergrond van het huidige landschap? Wat is de hydrologische ontwikkeling in het gebied?
- Welke ontwikkelingen van het landschap en het milieu vonden gedurende deze periode plaats en welke invloeden hadden deze op het leefmilieu van de mens?

Flora/fauna

- Wat was de aard van de begroeiing van het landschap gedurende de periode late prehistorie tot en met de middeleeuwen en welke invloeden had deze op de leefwijze van de mens?
- Welke wilde dieren kwamen in de vrije natuur in de omgeving van de nederzetting voor, zowel op het land als in het water en welke invloed hadden deze op de leefwijze van de mens?
- Welke gedomesticeerde dieren kwamen in de omgeving van de nederzetting voor, zowel op het land als in het water en welke invloed hadden deze op de leefwijze van de mens?
- Het verkrijgen van informatie over de lange termijnontwikkeling van de vegetatie in de regio; de verhouding tussen de gebruikte en niet-gebruikte ruimte; de agrarische economie; de voedsel economie; het gebruik van ruimte in huizen en op erven.

Bewoning / Nederzetting

- Zijn er nederzettingssporen op het terrein aanwezig en welke datering hebben zij?
- Hoe is de bewoning gestructureerd – losse erven of geconcentreerde bewoning? Is het mogelijk complete erven op dit terrein uit enige periode te onderzoeken?
- Wat is de verklaring voor de locatiekeuze ten opzichte van het 'natuurlijke' landschap en indien mogelijk het cultuurlandschap?
- Welke relatie is er te leggen tussen eventueel in tijd opvolgende elementen in het landschap (bv nederzettingssporen en begravingen uit uiteenlopende perioden)?
- Is er een koppeling mogelijk tussen de archeologische en de historische gegevens en archieven en welke relevantie of betekenis heeft dit?

Verkaveling

- Zijn er sporen van verkaveling in het terrein, en zo ja wat is de aard en de wijze van aanleg van de verkaveling (sloten, greppels, afrastering, etc.)?
- Wat is de vorm van de verkaveling en omvang van de omgrensde percelen, zowel binnen als buiten een eventuele nederzetting?
- Welke relatie is er te leggen tussen de perceelgrenzen en de vroegste kadasterkaarten?
- Waarvoor zijn de kavels gebruikt?

Infrastructuur

- Komen er in het gebied sporen van paden, wegen en voorden voor en welke relatie hebben deze tot het onderzoeksgebied?
- Komen er in het gebied waterbeheerstructuren voor zoals dijken, gemalen, stuwen en (afwatering)sloten en welke relatie hebben deze tot het onderzoeksgebied?
- Wat is de relatie tussen de gebouwen en de diverse elementen van de infrastructuur?
- Wat is de relatie tussen de vormen van infrastructuur en de historische gegevens over paden en wegen?

Vestingbouw

- Zijn in het onderzoeksgebied sporen van vestingbouw of linies (onverstoord) aanwezig?
- Welke fasen uit de vestingbouw zijn op het terrein aanwezig?
- Zijn de sporen van vestingbouw te koppelen aan de vestingkaarten (uitgave gemeente Breda 2008)?

Complextype/Ensemble

- Hoe kan de locatie beschreven worden in termen van ensembles van sporentypen en -clusters? Het gaat erom ensembles te typeren opgebouwd vanuit de meest eenvoudige vorm tot de meest samengestelde vorm. Deze getypeerde (representatieve of juist uitzonderlijke) ensembles hebben de functie van bouwsteen in de beschrijving van de aard van het gehele complextype.
- Het verkrijgen van inzicht in de lange termijnontwikkeling van de bewoning in de regio en daaraan gerelateerd het gebruik van de ruimte.
- Inzicht krijgen in de begrenzing en het karakter van de bewoningssporen; inzicht krijgen in de ruimtelijke en chronologische relatie tussen bewoningssporen uit verschillende perioden; vraagstukken omtrent continuïteit en discontinuïteit in bewoning beantwoorden; inzicht krijgen in de functie en het gebruik van zones in het landschap, bijvoorbeeld de situering van “site” en “off-site”, nederzetting en grafvelden, dekzandrug en beekdal.

Op basis van het inventariserend veldonderzoek dient uitspraak te worden gedaan over de eventuele aanwezigheid van archeologische relictten in het plangebied. Daarbij dient voldoende inzicht te worden gegeven in de inhoudelijke en fysieke kwaliteit van de mogelijk aanwezige bewoningssporen op de betreffende locatie (aard, ouderdom, omvang, gaafheid, conservering) teneinde tot een waardestelling te kunnen komen, op basis waarvan vervolgens een selectieadvies opgesteld wordt. In dit advies kunnen maatregelen voor vervolgonderzoek en eventueel behoud worden opgenomen. Het definitieve selectiebesluit is voorbehouden aan het bevoegd gezag, de afdeling Ruimte van de gemeente Breda.

6 Werkzaamheden en resultaten

In het kader van de legalisering van de bestaande bebouwing aan de Rijsbergsebaan 9 zijn er zeven grondboringen gezet met een edelmanboor en een guts. In het PvE stonden acht grondboringen gepland, maar boorgat 004 uit het PvE kon niet gezet worden vanwege bestrating en paarden in de wei. De boringen zijn, voor zover mogelijk, gezet tot aan het onverstoorde dekzand. De verzamelde gegevens zijn ingevuld in de boorschrijvingsformulieren van het Bureau Cultureel Erfgoed van de gemeente Breda. Het booronderzoek is uitgevoerd conform KNA 3.2.

In de boringen B002, 003, 005, 008 is het gele dekzand aangetroffen op een diepte van 65 tot 110 centimeter onder maaiveld. Het dekzand werd afgedekt door een recente donkerbruine bouwvoor met daarin plastic, glas en baksteen. Er was in geen enkele boring sprake van een esdek. Er zijn ook geen archeologische sporen aangetroffen. Het is niet duidelijk of de bovengrond tot op het archeologische sporenniveau is verstoord, of dat deze verstoring door het dekzandniveau heen is gegaan.

In B001 zat op een diepte van 100 centimeter onder maaiveld een waterleiding. In de boringen B 006 en 007 is op 40 centimeter onder maaiveld een kiezellaag aangetroffen, waar niet doorheen te boren was (zie bijlage 1).

Afbeelding 6 Locatie van de boorgaten op topografische ondergrond.

7 Conclusie en aanbeveling

Op vrijdag 24 augustus 2012 heeft een booronderzoek plaatsgevonden op het terrein aan de Rijsbergsebaan nummer 9. Er zijn in totaal zeven boringen gezet, waar in vijf boringen het natuurlijke dekzand is aangetroffen. Het dekzand zat op een diepte van 65 tot 110 centimeter onder maaiveld en werd afgedekt door een recente bouwvoor. In geen enkele boring is een esdek aangetroffen en er zijn geen archeologische sporen of vondsten aangetroffen.

Het is echter niet duidelijk of de bodem tot op het natuurlijke dekzand is verstoord of dat de verstoring de top van het dekzandniveau in gaat.

Het is niet mogelijk de algemene en gebiedsgerichte onderzoeksvragen zoals geformuleerd in het PvE aan de hand van het booronderzoek te beantwoorden.

Het inventariserend veldonderzoek door middel van boringen heeft plaatsgevonden op de locatie waar de bestaande bebouwing gelegaliseerd moet worden. Tijdens het booronderzoek zijn geen archeologische sporen of vondsten aangetroffen. Vervolgonderzoek op deze locatie wordt niet geadviseerd. De lage tot hoge verwachting op de beleidsadvieskaart van de gemeente Breda blijft buiten het onderzochte gebied onverminderd van kracht. Dat betekent dat bij toekomstige bodemingrepen buiten het reeds onderzochte plangebied archeologisch onderzoek noodzakelijk is.

8 Literatuur

Bles, B.J. en R. Visschers, 1983. *Bodemkaart van Nederland schaal 1 : 50 000. Toelichting bij de herziene uitgave van blad 50 West Tilburg*, Stiboka, Wageningen.

Leenders, K.A.H.W., 2006. *Cultuurhistorische landschapsinventarisatie gemeente Breda*, Breda.

Craane, M.L. & F.J.C. Peters, 2012. *Programma van Eisen Breda. Rijsbergsebaan 9* (2012/20), Breda.

Websites

www.archis2.archis.nl

Bijlage Boorformulieren

project BR-331-12 Rijsbergsebaan 9	boornummer: 1	NAP hoogte Mv:	uitvoerder: TH / LdJ	Opmerkingen:
Soort boring: edelman en guts	x,y coörd:	einddiepte boring: 100 cm	boormethode:	x 110355
Locatiegegevens boring:	locatiebepaling:	datum 24 8 2012	boordiameter 5 en 3 cm	y 392099

Diepte	grondsoort	bijmengsel	kleur	lutum%	silt%	zand%	zandmediaan	grind%	grindmediaan	org stof%	veensoort	consistentie	plantenresten	schelp	kalk	archeologie	bodemhorizont	Monstercode	Opmerkingen, interpretaties
0-100	zand		dbr gl																verrommeld
100			Waterleiding...																

project BR-331-12 Rijsbergsebaan 9	boornummer: 2	NAP hoogte Mv:	uitvoerder: TH / LdJ	Opmerkingen:
Soort boring: edelman en guts	x,y coörd:	einddiepte boring: 65 cm	boormethode:	x 110534
Locatiegegevens boring:	locatiebepaling:	datum 24 8 2012	boordiameter 5 en 3 cm	y 392077

Diepte	grondsoort	bijmengsel	kleur	lutum%	silt%	zand%	zandmediaan	grind%	grindmediaan	org stof%	veensoort	consistentie	plantenresten	schelp	kalk	archeologie	bodemhorizont	Monstercode	Opmerkingen, interpretaties
0-65	zand		dbr																bouwvoor
65	fijn zand	gl																	dekzand

project BR-331-12 Rijsbergsebaan 9	boornummer: 3	NAP hoogte Mv:	uitvoerder: TH / LdJ	Opmerkingen:
Soort boring: edelman en guts	x,y coörd:	einddiepte boring: 85 cm	boormethode:	x 110522
Locatiegegevens boring:	locatiebepaling:	datum 24 8 2012	boordiameter 5 en 3 cm	y 392223

Diepte	grondsoort	bijmengsel	kleur	lutum%	silt%	zand%	zandmediaan	grind%	grindmediaan	org stof%	veensoort	consistentie	plantenresten	schelp	kalk	archeologie	bodemhorizont	Monstercode	Opmerkingen, interpretaties
0-85	zand		dgr br																bouwvoor
85	fijn zand	gl																	dekzand

project BR-331-12 Rijsbergsebaan 9	boornummer: 5	NAP hoogte Mv:	uitvoerder: TH / LdJ	Opmerkingen:
Soort boring: edelman en guts	x,y coörd:	einddiepte boring: 110	boormethode:	x 110555
Locatiegegevens boring:	locatiebepaling:	datum 24 8 2012	boordiameter 5 en 3 cm	y 392281

Diepte	grondsoort	bijmengsel	kleur	lutum%	silt%	zand%	zandmediaan	grind%	grindmediaan	org stof%	veensoort	consistentie	plantenresten	schelp	kalk	archeologie	bodemhorizont	Monstercode	Opmerkingen, interpretaties
0-110	zand		dbr													+ hout en bkst			bouwvoor
110	fijn zand	gl																	dekzand

project BR-331-12 Rijsbergsebaan 9	boornummer: 6	NAP hoogte Mv:	uitvoerder: TH / LdJ	Opmerkingen:
Soort boring: edelman en guts	x,y coörd:	einddiepte boring: 40	boormethode:	x 110539
Locatiegegevens boring:	locatiebepaling:	datum 24 8 2012	boordiameter 5 en 3 cm	y 392240

Diepte	grondsoort	bijmengsel	kleur	lutum%	silt%	zand%	zandmediaan	grind%	grindmediaan	org stof%	veensoort	consistentie	plantenresten	schelp	kalk	archeologie	bodemhorizont	Monstercode	Opmerkingen,interpretaties
0-40	zand	br																	bouwvoor
40	kiezellaag niet doorheen te boren, einde boring																		

project BR-331-12 Rijsbergsebaan 9	boornummer: 7	NAP hoogte Mv:	uitvoerder: TH / LdJ	Opmerkingen:
Soort boring: edelman en guts	x,y coörd:	einddiepte boring: 40 cm	boormethode:	x 110593
Locatiegegevens boring:	locatiebepaling:	datum 24 8 2012	boordiameter 5 en 3 cm	y 392237

Diepte	grondsoort	bijmengsel	kleur	lutum%	silt%	zand%	zandmediaan	grind%	grindmediaan	org stof%	veensoort	consistentie	plantenresten	schelp	kalk	archeologie	bodemhorizont	Monstercode	Opmerkingen,interpretaties
0-40	zand	gl br																	bouwvoor verrommeld
40	kiezellaag niet doorheen te boren, einde boring																		

project BR-331-12 Rijsbergsebaan 9	boornummer: 8	NAP hoogte Mv:	uitvoerder: TH / LdJ	Opmerkingen:
Soort boring: edelman en guts	x,y coörd:	einddiepte boring: 95 cm	boormethode:	x 110570
Locatiegegevens boring:	locatiebepaling:	datum 24 8 2012	boordiameter 5 en 3 cm	y 392212

Diepte	grondsoort	bijmengsel	kleur	lutum%	silt%	zand%	zandmediaan	grind%	grindmediaan	org stof%	veensoort	consistentie	plantenresten	schelp	kalk	archeologie	bodemhorizont	Monstercode	Opmerkingen,interpretaties
0-95	fijn zand	br													+ plastic				bouwvoor verrommeld
95	fijn zand	l gl																	dekzand